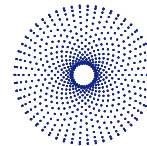

Що думає про рейтинги Європейська асоціація університетів?

**ОСВІТ
АНАЛІТИКА**
Аналітичний центр
Університету Грінченка

БЮЛЕТЕНЬ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ»
Випуск № 30 || Листопад 2023 року

Цими днями в українському університетському середовищі обговорюється (щоправда, досить мляво) пропозиція оцінювати наукову роботу викладачів не за її результатами, а за кількістю годин, витрачених «на папері» на цей вид професійної діяльності. Ця нова модель українського велосипеда із ромбовидними колесами навряд чи далеко поїде. Та виявляється, що в деяких ситуаціях і контекстах так само не дуже доречним «транспорт» є окремі більш традиційні інструменти вимірювання успішності роботи закладів вищої освіти, як-от університетські рейтинги. Експерти Європейської асоціації університетів нещодавно підготували з цього питання невеличкий коментар, український переклад якого пропонується вашій увазі.

Ключові міркування для закладів вищої освіти щодо використання рейтингів

Європейська асоціація університетів

Жовтень 2023 року

Вступ

Університетські рейтинги вже стали фактом (університетського) життя. Вони з'явилися кілька десятиліть тому й відтоді посіли видатне, однак часто й суперечливе місце в дискусіях про ефективність роботи університетів та вимірювання якості й досконалості у вищій освіті.

Можна стверджувати, що рейтинги спонукали заклади освіти приділяти більше уваги збору та аналізу даних за багатьма показниками в порівняльному контексті, що допомогло їм зміцнити репутацію та підвищити міжнародну видимість. Це, у свою чергу, могло вплинути на підходи закладів до набору іноземних студентів та розвитку стратегічних партнерств. Заохочуючи університети до збору й публікації більших обсягів даних, рейтинги також імовірно допомогли закладам визнати той факт, що університети підзвітні різноманітним заінтересованим сторонам.

Однак слід зазначити, що якість і достовірність даних, які використовуються для складання рейтингів, часто важко перевірити, що призводить до неточних порівнянь. Дані збираються й оприлюднюються лише щодо незначної частини закладів вищої освіти. До того ж такі університети, як правило, зосереджені в певних країнах і регіонах, а це означає, що вигоду від потенційного використання рейтингів отримують лише певні «обрані» заклади вищої освіти.

Незважаючи на те, що рейтинги можуть мати певний позитивний вплив (для деяких університетів), їх постійно критикують за вибір і використання конкретних показників, методи збору даних, просування єдиної моделі досконалості, а також за

Які саме рейтинги?

У цьому тексті термін «рейтинги» означає переважно масштабні міжнародні або «глобальні» рейтинги, на яких раніше зосереджувалася EUA у своїй роботі та аналізі. Хоча деякі спостереження, наведені нижче, також можуть стосуватися регіональних або національних рейтингів, вони часто використовують відмінну методологію, а тому не є предметом розгляду в цьому документі.

повну непрозорість щодо того, що вони можуть — і не можуть — розповісти про якість та досконалість інституцій. Цією невеличкою публікацією Європейська асоціація університетів (EUA) прагне підвищити обізнаність та сприяти конструктивному обговоренню деяких потенційних підводних каменів рейтингів, а також надати своїм членам рекомендації щодо їх відповідального використання.

Застереження щодо використання рейтингів: методологічні недоліки та неочікувані наслідки

- ✓ У більшості рейтингів ідентифікація та демонстрація досконалості визначаються як ключова мета. Проте картину затьмарює комерційний інтерес багатьох провайдерів рейтингів та непрозорість їхніх методологій.
- ✓ Чимало рейтингів значною мірою спираються на дані, які збираються та надаються однією або кількома спеціалізованими організаціями,

наприклад, набори даних Thompson Reuters; інші доповнюють інформацію додатковими опитуваннями чи іншими джерелами даних. Отже, рейтинги фактично є узагальненими оцінками, що базуються на даних, випадково доступних на міжнародному рівні. Це призводить до високого ризику виникнення «дилеми опосередкованих показників», тобто ймовірності того, що для оцінки якості використовуються не релевантні дані, а лише ті, які є в наявності.

- ✓ Заклади, що потрапили до рейтингу, часто не надають інформації про себе, оскільки дані беруться з інших (наявних на той момент) джерел. Тому є очевидна проблема: заклади часто ніяк не контролюють використання цих даних, а отже, й відображення інформації про себе в рейтингах.

- ✓ Складання рейтингів за своєю природою є порівнянням закладів, коли один заклад піднімається у списку, а інший опускається. Цей ефект «гри з нульовою сумою» досягає максимуму, коли результати об'єднуються в єдиний рейтинг. Рух закладу вгору або вниз у рейтингу надасть інформацію не про його довгострокове покращення у певній сфері, що могло б сприяти його інституційному розвитку, а лише про його відносну позицію порівняно з іншими закладами у певний момент часу.
- ✓ Використання «репутації» як показника якості, а також значна вага, якої цьому показнику надають деякі провайдери рейтингів, викликають серйозні сумніви.
- ✓ Рейтинги описують інституційну якість за дуже обмеженим набором параметрів, які значною мірою є однаковими для всіх закладів незалежно від розміру, місця розташування, місії, моделі фінансування та інших чинників. Величезне розмаїття систем та закладів вищої освіти тут неможливо ні врахувати, ні відобразити.
- ✓ Також прозвучали побоювання, що рейтинги призводять до зменшення різноманітності у вищій освіті. Часто вважається, що результати

рейтингових таблиць скеровують інституційні стратегії до покращення майбутніх показників у рейтингах, які здебільшого зосереджуються на дослідженнях і підтримують одну інституційну модель. Менші та спеціалізовані заклади, як правило, виключаються з рейтингів або посідають нижчі місця. Наприклад, діяльність, спрямована на посилення роботи з громадою або сприяння різноманітності, не враховується у традиційних рейтингах, через що заклади, які активно займаються такими питаннями, опиняються у не вигідному становищі.

- ✓ Ще одним предметом дискусії є використання рейтингів як джерела інформування при виборі місця навчання. Хоча рейтинги можуть дати студентам загальне враження про сильні та слабкі сторони закладу освіти, вони не дають адекватної оцінки якості освіти. Студенти і батьки повинні знати про описані вище методологічні обмеження, щоб оцінити, чи відображають використані індикатори їхні індивідуальні потреби та інтереси.
- ✓ У сфері досліджень та інновацій проблемні особливості та наслідки рейтингів (а саме використання метрик та індикаторів як недосконалих та опосередкованих показників якості досліджень) негативно впливають на зусилля, спрямовані на побудову більш відповідальних, прозорих і сталих систем оцінювання, які визнають успіх закладів у ширшому й різноманітнішому розумінні. Разом з іншими рамками міжнародних порівнянь глобальні університетські рейтинги можуть завадити закладам у застосуванні ширшого набору практик оцінювання академічної кар'єри, включно з ініціативою «Відкрита наука», соціальним охопленням, інноваціями та передачею знань, а також не дати їм застосувати ширше визначення впливу, ніж традиційні бібліометричні показники. Ба більше, закладам, можливо, доведеться обмежувати свою участь лише тими видами діяльності, які можна виміряти за допомогою простих кількісних показників.

Ключові міркування щодо використання глобальних рейтингів європейськими закладами вищої освіти й іншими акторами

- ① Єдиного визначення якості університетської діяльності не існує. Успіх необхідно розглядати в контексті національних, інституційних, факультетських (кафедральних) параметрів та специфіки окремих дисциплін. Для визнання ширшого й різноманітнішого визначення інституційного успіху, що виходить за межі університетських рейтингів, а також для посилення прозорості й підзвітності академічні установи та галузеві організації могли б розглянути

можливість підтримки ініціативи «More Than Our Rank» («Більш ніж наше місце в рейтингу»), започаткованої Міжнародною мережею товариств з управління науковими дослідженнями (INORMS) за підтримки EUA.

- ② Університети (з високим рівнем різноманітності) залежать від дуже відмінних національних систем фінансування та управління і функціонують у їхніх межах. Цим вони лише засвідчують той факт, що рейтинги не порівнюють подібне з подібним. Ці фундаментальні відмінності необхідно визнавати і враховувати.
- ③ Різні заінтересовані сторони можуть по-різному зв'язатися з рейтингами. Перш ніж використовувати рейтинги, важливо зрозуміти їхню мету, сферу застосування та охоплення, а також охоплені ними дані. Це необхідно для визначення того, яку інформацію вони можуть (або не можуть) адекватно надати і для чого їх можна (або не можна) використовувати. При кожному використанні рейтингів необхідно чітко усвідомлювати їхні методологічні обмеження та слабкі сторони.
- ④ Щоб визначити, які саме показники використовуються в рейтингах і що вони мають вимірювати, потрібен критичний аналіз. У деяких з найвпливовіших університетських рейтингів використовуються показники, які виключно або переважно стосуються наукової діяльності та результатів досліджень. Само по собі це не є проблемою, якщо користувачі знають, який продукт вони отримують і як його слід використовувати: наприклад, для вибору бакалаврської програми не варто використовувати рейтинг, що базується на показниках дослідницької активності.
- ⑤ Коли йдеться, зокрема, про вибір закладу освіти, слід заохочувати студентів проводити власні дослідження, враховувати особисті вподобання та цілі, а також зважувати низку чинників, перш ніж ухвалювати рішення. У кращому випадку міжнародні рейтинги становлять лише одне з можливих джерел інформації. У цьому контексті слід також розглянути альтернативи, більш багатовимірні інструменти, як-от

U-Multirank, або бодай скористатися кількома рейтингами.

- ⑥ Не слід обумовлювати рейтингами інституційні рішення. Університети мають дотримуватися цілісних інституційних стратегій, а не інвестувати значний час та зусилля в покращення результатів рейтингування.
- ⑦ Слід уникати використання рейтингів у контексті оцінювання досліджень. Відповідно до **Угоди про реформування оцінювання наукових досліджень**, рейтинги, на які найчастіше посилаються дослідницькі організації, та застосовані в них критерії не повинні використовуватися для оцінювання окремих дослідників, дослідницьких груп та підрозділів.

РЕЙТИНГИ ТА РЕФОРМА ОЦІНЮВАННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Це ключове міркування стосується одного з чотирьох основних зобов'язань Угоди про реформування оцінювання наукових досліджень, яку вже підписали понад 500 організацій, утворивши Коаліцію з удосконалення оцінювання дослідницької діяльності (CoARA), співзасновником якої є Європейська асоціація університетів.

- ⑧ Рішення закладу щодо участі або неучасті в рейтинговому оцінюванні має бути чітко пояснено та доведено до відома всіх, кого воно стосується, так само як і тлумачення будь-якого результату чи оцінки. Необхідно поінформувати як внутрішніх, так і зовнішніх суб'єктів про обмежену цінність балів — високих, низьких або взагалі відсутніх.
- ⑨ Університети також покликані навчати зовнішні заінтересовані сторони користуватися рейтингами та інформувати про їх неправильне використання. Органи влади, медіа та інші сектори, як правило, мають обмежене розуміння рейтингів, але широко їх інтерпретують і використовують, регулярно докоряючи закладам за «погану роботу».

ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ: Юлія Сірош

ЛІТЕРАТУРНА РЕДАКТОРКА: Світлана Глущик

ПЕРЕДНЄ СЛОВО, ВЕРСТКА: Євген Ніколаєв

УСІ ВИПУСКИ БЮЛЕТЕНЯ ЧИТАЙТЕ НА РЕСУРСІ
WWW.SKEPTIC.IN.UA

Ця публікація поширюється на умовах ліцензії CREATIVE COMMONS:
Із Зазначенням Авторства — НЕКОМЕРЦІЙНА 4.0 Міжнародна
(CC BY-NC 4.0)